

Батанов О. В. Місце і роль рішень Європейського суду з прав людини у системі джерел муніципального права. Успіхи і досягнення у науці (Серія «Гуманітарні науки», Серія «Право», Серія «Освіта», Серія «Управління та адміністрування», Серія «Соціальні та поведінкові науки»): журнал. 2024. № 2(2).

Автор: Батанов О. В.

Організація: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Видання: Конституціоналіст · 2024

Дата публікації: 2024-03-18

Постійна адреса: <https://constitutionalist.com.ua/batanov-o-v-mistse-i-rol-rishen-ievropejskoho-sudu-z-prav-liudyny-u-systemi-dzherel-munitsypalnoho-prava-uspikhy-i-dosiahnennia-u-nautsi-seriia-humanitarni-nauky-seriia-pravo-seriia-osvita-seriia-u/>

Відомості про автора

Батанов О. В.

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Анотація

СЕРІЯ «Право»

УДК 340.5

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-2\(2\)-12-26](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-2(2)-12-26) Батанов Олександр Васильович, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Україна, 01001, місто Київ, вулиця Трьохсвятительська, 4, к. 208, тел. (098)319-72-26, <https://orcid.org/0000-0002-0239-4539>

МІСЦЕ І РОЛЬ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ

ЛЮДИНИ У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА

Анотація. Одним з найбільш актуальних питань теорії та практики муніципального права України є питання щодо джерел цієї галузі права. Правова природа окремих видів джерел муніципального права залишається поза увагою вітчизняних вчених -муніципалістів. До числа таких джерел відносяться рішення Європейського суду з прав людини. Особливо актуалізувався інтерес до цієї проблематики після прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини». Втім, в українській правничій доктрині й досі немає однозначного розуміння щодо статусу рішень ЄСПЛ як джерела права в цілому, джерела окремих галузей права та, зокрема, джерела муніципального права.

Природа рішень ЄСПЛ та їх значення як джерела права не є універсальними для різних держав. Так, правове забезпечення їх виконання залежать від рівня імплементації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у національне законодавство держав – учасниць Ради Європи. Разом з тим, ці рішення є вагомим джерелом приведення національного законодавства держав -учасниць у відповідність із європейськими стандартами захисту прав людини. Також багато залежить від того, яка правова система функціонує в конкретній державі. Одна річ, якщо це романогерманська правова система, та інша річ – якщо англосаксонська. Необхідно враховувати, що конституції різних держав по-різному визначають місце

міжнародного права у його співвідношенні з національним. Одна річ, коли норми міжнародного права стають частиною системи законодавства чи системи права в національній державі, та інша – коли вони входять у правову систему і, як наслідок, функціонують у цій державі разом з іншими

елементами, які входять у цю систему, паралельно з ними. Також національний правопорядок може по-різному визначати місце та роль різних органів своєї держави, у зв'язку з чим обов'язковість рішень ЄСПЛ для держави в цілому може по-різному конкретизуватися не лише стосовно законодавчої, виконавчої або судової влади, а і муніципальної влади.

Робиться висновок, що попри відповідні труднощі, пов'язані із реалізацією рішень ЄСПЛ на практиці, а також доктринальним осмисленням їх ролі та значення у системі джерел муніципального права, відповідні рішення поступово відіграватимуть вагомий роль у процесах становлення, організації та функціонування муніципальної влади та реалізації і захисту муніципальних прав людини.

Ключові слова: муніципальне право, джерела муніципального права,

рішення Європейського суду з прав людини, муніципальна влада, муніципальні права людини. Batanov Oleksandr Vasil yovich, Doctor of Sciences (Law), Professor, Leading Researcher of Department of Constitutional Law and Local Government of the V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine, 01001, Kyiv, Tryokhsviatitelska St., 4, office 208, tel.: (098)319-72-26, <https://orcid.org/0000-0002-0239-4539>

THE PLACE AND ROLE OF DECISIONS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN THE SYSTEM OF SOURCES OF MUNICIPAL LAW

Abstract. One of the most urgent issues in the theory and practice of municipal law of Ukraine is the question of the sources of this branch of law. The legal nature of certain types of sources of municipal law remains outside the attention of domestic municipal scientists. Decisions of the European Court of Human Rights are among such sources. The interest in this issue became especially relevant after the adoption of the Law of Ukraine « On the Implementation of Decisions and Application of the Practice of the European Court of Human Rights».

However, in Ukrainian legal doctrine there is still no clear understanding of the status of ECtHR judgments as a source of law in general, a source of certain branches of law and, in particular, a source of municipal law.

The nature of ECtHR judgments and their significance as a source of law are not universal for different states. Thus, legal support for their implementation depends on the level of implementation of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in the national legislation of the member states of the Council of Europe. At the same time, these decisions are an important source of bringing the national legislation of the participating states into compliance

with European standards for the protection of human rights. Also, a lot depends on what legal system operates in a specific state. It is one thing if it is a Romano - Germanic legal system, and another thing if it is Anglo -Saxon. It should be taken into account that the constitutions of different states define the place of international law in relation to national law in different ways. It is one thing when the norms of international law become part of the system of legislation or the legal system of a national state, and another when they are part of the legal system and, as a result, function in that state together with other elements that are part of this system, in parallel with them. Also, the national legal order may differently determine the place

and role of various bodies of its state, in connection with which the binding nature of the decisions of the ECtHR for the state as a whole may be specified in different ways, not only in relation to legislative, executive or judicial power, but also municipal power.

It is concluded that despite the relevant difficulties associated with the implementation of ECtHR judgments in practice, as well as the doctrinal understanding of their role and significance in the system of sources of municipal law, relevant decisions will gradually play an important role in the processes of formation, organization and functioning of municipal power and implementation and protection of municipal human rights.

Keywords: municipal law, sources of municipal law, European Court of

Human Rights judgement, municipal power, municipal human rights. Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку теорії муніципального права та практики вітчизняного муніципалізму характеризується не лише визнанням прав територіальних громад, а й реалізацією принципів субсидіарності та децентралізованої унітарної державності, функціонально орієнтованої на демократичний розвиток усіх суспільно - політичних інститутів, серед яких особливе місце займає місцеве самоврядування. При цьому основна мета стратегії муніципального будівництва полягає у спрямуванні усіх дій суб'єктів муніципально - правових відносин на досягнення політичних, правових, економічних та соціальних цілей та цінностей муніципальної демократії, зафіксованих у Конституції України та

міжнародних правових стандартах місцевого самоврядування. У вказаному контексті особливого значення набуває дослідження ролі, сутності, змісту, основних напрямів та форм регулюючого впливу Конституції України, законів та інших джерел муніципального права на розвиток та реформування суспільних відносин у сфері організації і функціонування муніципальної влади та захисту муніципальних прав людини. Це обумовлено тією обставиною, що попри важливість безпосереднього конституційного регулювання та значення галузевого (адміністративного, цивільного, фінансового, земельного та ін.) законодавства у формуванні усіх інститутів

демократичної, правової, соціальної держави, її політичної, економічної та інших основ, розвиток реального місцевого самоврядування знаходиться у безпосередній залежності від змісту норм джерел муніципального права, ефективності їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти формування

та розвитку системи джерел муніципального права, у т. ч. місця у ній рішень Європейського суду з прав людини, висвітлюються такими українськими ученими як Л. Баєва, М. Баймуратов, І. Галіахметов, В. Демиденко, М. Дутка, Н. Камінська, С. Квач, К. Наумова, К. Соляник та ін.

Мета статті – дослідження особливостей рішень Європейського суду з прав людини як джерел муніципального права України.

Виклад основного матеріалу. Питання, пов'язані із джерелами права, в

тому числі муніципального права України, неможливо віднести до числа малодосліджених. Водночас правова природа окремих видів джерел муніципального права, як у концептуально - муніципальному, так і прикладному вимірі, залишається поза увагою вітчизняних вчених муніципалістів. До числа таких джерел відносяться рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Наявні розвідки, особливо ті, які здійснювалися до прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» [1], як правило стосувалися їх понятійної і функціональної характеристики, а також показників їх ефективності, впливу практики ЄСПЛ на національні правові системи тощо. При цьому, у фокусі проблем муніципального права ці питання

майже не порушувалися. Безумовно, після прийняття даного Закону кількість наукових досліджень рішень ЄСПЛ зросла і вони стали більш різноманітними [2 –8]. Втім, в українській правничій доктрині й досі немає однозначного розуміння щодо статусу рішень ЄСПЛ як джерела права в цілому, джерела окремих галузей права та, зокрема, джерела муніципального права.

Природа рішень Європейського суду з прав людини та їх значення як джерела права не є універсальними для різних держав. С. Є. Федик наголошував, що «юридична природа рішень Євросуду (ЄСПЛ – авт.) та правове забезпечення їх виконання не є однозначними і залежать від рівня імплементації Конвенції (Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року – авт.) у національне законодавство держав – учасниць Ради Європи. Разом з тим, ці рішення є вагомим джерелом приведення національного законодавства держав-учасниць у відповідність із європейськими стандартами захисту прав людини» [9, с. 15].

У цьому контексті Н. Є. Блажівська виокремила основні фактори, які необхідно враховувати при здійсненні аналізу природи рішень ЄСПЛ: «по-перше, багато залежить від того, яка правова система функціонує в конкретній

державі. Одна річ, якщо це романо-германська правова система, та інша річ – якщо англосаксонська. ... По-друге, необхідно враховувати, що конституції різних держав по-різному визначають місце міжнародного права у його співвідношенні з національним. Одна річ, коли якісь норми міжнародного права стають частиною системи законодавства чи системи права в національній державі, та інша – коли вони входять у правову систему і, як наслідок, функціонують у цій державі разом з іншими елементами, які входять у цю систему, паралельно з ними. По-третє, національний правопорядок може по-різному визначати місце та роль різних органів своєї держави, у зв'язку з чим обов'язковість рішень ЄСПЛ для держави в цілому може по-різному

конкретизуватися стосовно законодавчої, виконавчої чи судової влади» [2, с. 226]. Так, у контексті аналізу рішень ЄСПЛ як джерел муніципального права особливо важливим є питання щодо співвідношення положень конституцій та міжнародних договорів. У конституційному праві це часто залежить від панівної доктрини та практики конституційних судів щодо застосування останніх у світлі конституційних принципів і норм; загальноновизнаними принципами і нормами міжнародного права має бути також пронизано прийняття законів та актів публічної адміністрації, а також здійснення правосуддя загальними судами. У даному випадку вирішується питання, наскільки положення міжнародних договорів відповідають конституційному

порядку та чи будуть органи конституційної юстиції у своїй діяльності використовувати положення міжнародних договорів та запозичувати елементи аргументації міжнародних юрисдикційних установ. Важливо й те, що джерела права втілюються через юридичну силу певних юридично значущих актів, які діють у просторі, у часі, на визначене коло людей та виражають певні цінності, щодо яких у суспільстві існує консенсус і т. акі забезпечуються належними юридичними гарантіями.

Юридична значущість актів зумовлює його положення у систематизації юридичних актів, тобто його юридичну силу, на чому ґрунтується ідея ієрархії правових актів згідно з ч. 2 ст. 8 Конституції України. Водночас юридичні акти є продуктом консенсусу та формулювання відповідних юридичних конструкцій, які ґрунтуються на певних доктринах, принципах права, звичаях, які задовольняють баланс інтересів у суспільстві.

Особливе місце серед джерел права в цілому, насамперед, конституційного права, а, в силу цього, – й муніципального права, займає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [10]. Її юридична сила як джерела конституційного (а, в силу цього, – муніципального) права України згідно із засадами добросовісного виконання державою міжнародного договору, який закладає мінімальні стандарти захисту прав людини, полягає у наступному: 1) якщо гарантії прав людини, гарантовані Конвенцією, з тієї чи тієї причини є неповними згідно із Конституцією України, пріоритет набувають

саме положення Конвенції та відповідна юриспруденція Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ); 2) якщо при розгляді справи виявиться, що Конституція України встановлює більш широкі гарантії або менше підстав для обмеження прав людини у порівнянні із Конвенцією, тоді слід надавати перевагу положенням саме Конституції України.

У цьому контексті слід мати на увазі, що поняття судової практики має невизначений характер, оскільки не зрозуміло тоді, на які саме аргументи спирається суд при ухваленні рішення і в яку логічну послідовність він укладає в мереживо аргументації власного рішення, реалізуючи засади повного, об'єктивного, всебічного розгляду справи та прийняття обґрунтованого рішення як елементів верховенства права, складаючи юриспруденцію суду. По суті, має місце конвергенція, тобто зближення елементів судової правотворчості, яка притаманна романо-германській та англо-американській правових сімей у рамках конвенційної системи захисту прав людини, яку здійснює ЄСПЛ.

У сенсі ст. 9 Конституції України прецедентне право або юриспруденція ЄСПЛ забезпечує чинність Конвенції як різновиду міжнародного договору України, який має добросовісно виконуватися органами публічної влади. У свою чергу юридичні позиції, сформульовані у юриспруденції ЄСПЛ на підставі положень Конвенції можуть використовуватися для аргументації рішень органів публічної влади, а якщо йде мова про положення законодавства, то воно має бути спрямоване на їх забезпечення у силу міжнародних зобов'язань України. Таким чином, юриспруденція (прецедентне право) ЄСПЛ поєднує у собі правотворчу, правоінтерпретаційну та правозастосовну діяльність і спрямована на захисту прав людини і основоположних свобод, служачи юридичними засобами досягнення такої

мети. Важливо й те, що застосування рішень ЄСПЛ у рамках заходів індивідуального характеру, окрім справедливого відшкодування, встановленого Судом, полягає у забезпеченні перегляду рішень, які набрали законної сили, та поновленні порушених прав скажників. У рамках заходів загального характеру таке застосування полягає у врахуванні юриспруденції ЄСПЛ при ухваленні рішень органів публічної адміністрації, а також як елементів аргументації рішень судів загальної юрисдикції та Конституційного Суду України. Окремий напрям такої діяльності є врахування юриспруденції ЄСПЛ у ході розробки законопроектів та прийняття законів [3; 11].

Виходячи з цього, важливе місце в системі джерел муніципального права України посідає прецедентна практика ЄСПЛ. На відповідну роль рішень ЄСПЛ у процесах формування та функціонування сучасного муніципального права вже тривалий час звертають увагу вітчизняні вчені [12, с. 66–67; 13, с. 33–34; 14, с. 44]. Аде, відповідно до ст. 46 Конвенції,

держави-учасниці зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду у будь-яких справах в яких вони є сторонами. Також, відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [1], національні суди України застосовують під час розгляду справ Конвенцію та практику Суду як джерело права. Згідно ст. 19 цього Закону, орган представництва здійснює юридичну експертизу всіх законопроектів, а також підзаконних нормативних актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, на відповідність Конвенції, за результатами чого готує спеціальний висновок. Орган представництва забезпечує постійну та з розумною періодичністю перевірку чинних законів і підзаконних актів на

відповідність Конвенції та практиці Суду. Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади забезпечують систематичний контроль за додержанням у рамках відомчого підпорядкування адміністративної практики, що відповідає Конвенції та практиці Суду.

Таким чином, безумовно обов'язковими для виконання є лише рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), ухвалені у конкретній справі щодо даної країни. З огляду на ці норми Закону, практика ЄСПЛ є джерелом права не лише для судів системи судоустрою України та органів державної влади, а й органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших учасників муніципально-правових відносин. Крім того, відповідно до ст. 129 Конституції України, після внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) [15], суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним і керується верховенством права (правовладдя, the Rule of Law), яке на сьогодні є «поняттям універсального юридичного значення» [16, с. 8]. Так, як проголошується у Договорі щодо

Європейського Союзу [17], верховенство права, поряд із свободою, демократією, шануванням прав людини та засадничих свобод, є «однією із засновчих цінностей, що їх поділяють Європейський Союз та його держави-члени» (Преамбула та ст. 6 Договору). У ст. ст. 177 та 181а Договору про заснування Європейської Спільноти [18] закріплено, що політиці Спільноти належить «сприяти загальній меті розвитку й консолідації демократії, верховенства права, шанування прав людини та засадничих свобод».

Європейська Комісія у своєму документі «Нові параметри зміцнення правовладдя, 2014 р.» нагадує, що «принцип верховенства права поступово став домінуючою організаційною моделлю сучасного конституційного права та міжнародних організацій (включно з Організацією Об'єднаних Націй та Радою Європи) для регулювання здійснення публічної влади. Він гарантує, що всі органи державної влади діють у межах обмежень, встановлених законом, відповідно до цінностей демократії та основних прав і під контролем незалежних і неупереджених судів» [19].

У цьому контексті викликають інтерес рішення ЄСПЛ проти України по справах, предметом в яких є питання місцевого самоврядування або стороною

яких є його органи. Так, наприклад, Справа «Будівельно-інвестиційна Група 1» проти України» [20] стосувалася скарги підприємства-заявника за ст. 1 Першого протоколу до Конвенції на те, що органи місцевого самоврядування перешкодили йому побудувати багатопверховий житловий будинок, і воно не отримало жодного відшкодування у зв'язку з цим. У рішенні, ухваленому 17 грудня 2020 року (основне рішення), Суд постановив, що було порушено ст. 1 Першого протоколу до Конвенції у зв'язку з рішенням органів місцевого самоврядування скасувати своє попереднє рішення про передання земельної ділянки в

оренду підприємству-заявнику для цілей будівництва та надати цій ділянці статус скверу. Зокрема, Суд встановив існування серйозних недоліків

у поведінці органів місцевого самоврядування, які, з одного боку, дозволили будівництво, попри поінформованість про громадське занепокоєння щодо цього, а з іншого боку, не розглянули альтернативних варіантів вирішення з метою пом'якшення несприятливих наслідків для підприємства-заявника у зв'язку з розірванням договору оренди. Крім того, Суд встановив, що, відмовляючи у задоволенні позову підприємства-заявника про відшкодування шкоди, національні суди не забезпечили належний баланс між приватними інтересами та відповідними інтересами суспільства, а також не навели достатнього обґрунтування у своїх рішеннях. На думку Суду, на підприємствозаявника було покладено надмірний індивідуальний тягар.

У Рішенні ЄСПЛ у Справі «Релігійна громада Свідків Єгови Тернівського району міста Кривого Рогу проти України» [21], яка стосувалася претензій релігійної громади Свідків Єгови Тернівського району міста Кривого Рогу Дніпропетровської області до Криворізької міської ради, яка не надавши їй дозвіл на будівництво культової споруди, порушила її права за ст. 9 Конвенції та ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, а також рішення національних судів про відмову зобов'язати раду видати необхідне рішення порушили її право на доступ до суду та право на ефективний засіб юридичного захисту у зв'язку з її іншими скаргами. По цій справі, зокрема, ЄСПЛ визнав, що «поведінка органів місцевого самоврядування була свавільною та «не здійснювалася згідно із

законом»». Обставини справи, щодо якої було прийняте Рішення ЄСПЛ у Справі «Веренцов проти України» [22], полягали у тому, що Заявник від імені місцевої громадської правозахисної організації «Вартові закону» повідомив міського голову Львова про свій намір проводити щовівторка з 10:30 до 13:00 пікетування перед приміщенням прокуратури Львівської області протягом періоду між 17 серпня 2010 року та 1 січня 2011 року. Метою пікетування було привернути увагу до питання корупції в органах прокуратури. У свою чергу, виконавчий комітет Львівської міської ради звернувся до Львівського окружного адміністративного суду з позовною заявою про заборону пікетування, оголошеного заявником. У зазначений час, відповідне пікетування відбулося,

втім у його проведенні активно перешкоджала міліція, а до заявника були застосовані відповідні адміністративні заходи. До того ж Львівський окружний адміністративний суд задовольнив позов виконавчого комітету Львівської міської ради про заборону проведення громадською організацією.

У цьому контексті, важливе, що у цей період такого роду заборонні дії були доволі поширеними. Як стверджує Українська Гельсінська спілка з прав людини, лише у 2012 році органи влади України у 358 випадках вимагали обмеження мирних зібрань та 90 % таких вимог були задоволені.

У цій справі за ст. 11 Конвенції заявник скаржився на те, що втручання у його право на свободу мирних зібрань не було встановлено законом та не було необхідним у демократичному суспільстві. У свою чергу, ЄСПЛ вважав, що покарання заявника за організацію та проведення мирної демонстрації становило втручання у його право на свободу мирних зібрань. Втручання становитиме порушення ст. 11 Конвенції, якщо воно не «встановлено законом», не переслідує одну або кілька легітимних цілей, та не є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення такої цілі або цілей.

Найважливіше з точки зору аналізу відповідного рішення ЄСПЛ саме як джерела муніципального права є те, що у цій справі ЄСПЛ не лише визнав такою, що суперечить верховенству права, ст. 185 1 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій», оскільки в Україні відсутній закон про порядок проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, що передбачений у своєму застосуванні, а й фактично визнав такою, яка суперечить принципу верховенства права, нормотворчу діяльність з наведеного питання органів місцевого самоврядування. Так, у пункті 54 рішення зазначалося, що дійсно, Конституція України передбачає

певні загальні правила щодо можливих обмежень свободи зібрань, але ці правила вимагають подальшого розвитку у національному законодавстві. Єдиним існуючим документом, що визначає такий порядок, є Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР» 28 липня 1988 р. (станом на сьогодні цей Указ визнано таким, що не відповідає

Конституції України (є неконституційним) згідно з Рішенням Конституційного Суду № 6-рп/2016 від 8 вересня 2016 р.), положення якого не є загальноприйнятими в якості належної процедури проведення демонстрацій, яка передбачає, як це підтверджується практикою національних судів, інший порядок, ніж той, що

визначений у Конституції України. Насправді, тоді як Конституція України вимагає завчасного повідомлення органів влади про намір провести демонстрацію та закріплює, що будь-яке його обмеження може встановлюватися лише судом, Указ 1988 року, розроблений відповідно до Конституції СРСР 1977 р., передбачає, що особи, які бажають провести мирну демонстрацію, повинні

отримати дозвіл від місцевих органів влади, які також мають право заборонити будь-яку таку демонстрацію. З преамбули Указу зрозуміло, що він був призначений для абсолютно інших цілей, а саме – надання органами влади засобів для висловлення своїх поглядів на користь певної ідеології лише деяким категоріям осіб, що саме по собі є несумісним з самою суттю свободи зібрань, що гарантується Конституцією України. Як встановив національний суд, демонстрації за Указом 1988 року розглядалися на предмет їхньої відповідності «неіснуючим конституціям неіснуючих суб'єктів». Тому неможливо дійти висновку про те, що «порядок», зазначений у ст. 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення, був визначений

достатньо точно для того, щоб надати заявникові можливість передбачити, тією мірою, якою це було обґрунтовано обставинами, наслідки його дій (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Мкртчян проти Вірменії» (*Mkrtchyan v.*

Armenia, *ibid.*). Процедури, запроваджені місцевими органами влади для регулювання організації та проведення демонстрацій у їхніх конкретних регіонах, здається, так само не забезпечують достатніх правових підстав з тієї ж причини – відсутності загального акту парламенту, на основі якого можна було б розробляти документи місцевих органів влади. Крім того, національні суди мали сумніви щодо дійсності таких рішень місцевого значення.

Доволі цікавою є Справа «Дземюк проти України» була пов'язана із порушенням права заявника на повагу до його житла та приватного життя у зв'язку з облаштуванням біля його житла кладовища та невиконання органами влади судового рішення, яким облаштування кладовища поблизу його будинку було заборонено. Питання полягало у тому, що Заявник володів будинком та прилеглою земельною ділянкою у с. Татарів, яке розташоване у гірському районі та у зв'язку з цим має статус гірського населеного пункту.

Татарівська сільська рада, розглянувши чотири ділянки, на яких можна було облаштувати нове кладовище, обрала земельну ділянку, яка до цього була зайнята гаражами, що належали компанії під назвою Ворохтянський лісокомбінат, оскільки вона не була зайнята, була розташована у селі, і на спорудження кладовища можна було не витратити багато коштів. Відповідна ділянка знаходилася біля будинку заявника, в якому він тоді проживав разом зі своєю родиною. На відстані 30 та 70 метрів від ділянки протікають дві річки.

Питна вода для Татарова надходить з криниць, що живляться ґрунтовими водами; у селі немає системи централізованого водопостачання, а криниці – не захищені. Попри низку попереджень, в тому числі з боку компетентних органів, що облаштування кладовища на цій ділянці може призвести до забруднення річки та криниць, розташованих на прилеглих ділянках землі, трупною отрутою, що переноситиметься потоками ґрунтових вод, кладовище було відкрито Яремчанською радою для використання у серпні 2000 року.

Управління кладовищем здійснювалося Яремчанською радою.

До ЄСПЛ Заявник по цій справі скаржився на порушення ст. 8 Конвенції. Зокрема, він стверджував, що облаштування кладовища біля його будинку призвело до забруднення джерел постачання його питною водою та водою, що використовувалася для цілей приватного садівництва, що перешкоджало йому користуватися у звичайному порядку своїм житлом та благами, зокрема ґрунтом власної земельної ділянки, та негативно вплинуло на фізичний та психологічний стан його та його родини.

У Рішенні по цій Справі [23] ЄСПЛ дійшов висновку, що облаштування та використання кладовища так близько від будинку заявника разом з наступним впливом на довкілля та «якість життя» заявника досягло мінімального рівня, що вимагається ст. 8 Конвенції, та становив втручання у право заявника на повагу до його житла та приватного і сімейного життя. Суд також вважав, що потенційно шкідливе втручання досягло

достатнього рівня серйозності для застосування ст. 8 Конвенції. Зокрема, що стосується оцінки дотримання вимоги щодо законності за ст. 8 Конвенції у поєднанні з вимогами щодо дотримання положень національного законодавства, Суд зазначив, що рішення Татарівської ради про розміщення кладовища на відповідній

земельній ділянці було прийнято з порушенням Державних санітарних правил та норм, зокрема вимоги щодо 300- метрової «санітарно-захисної зони». У порушення законів України «Про поховання та похоронну справу» та «Про питну воду та питне водопостачання» не було законно затвердженого генерального плану забудови села. Зокрема статтями 27–30 останнього Закону встановлено обов'язкові санітарно-гігієнічні стандарти питної води та питного водопостачання, якими передбачена відсутність у питній воді вмісту *E. Coli*.

Висновки. Таким, чином, попри відповідні труднощі, пов'язані із

реалізацією рішень ЄСПЛ на практиці, а також доктринальним осмисленням їх ролі та значення у системі джерел муніципального права, відповідні рішення поступово відіграватимуть вагомий роль у процесах становлення, організації та функціонування муніципальної влади та реалізації і захисту муніципальних прав людини.

Серед питань, які виникають під час застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики ЄСПЛ, найбільш проблемними є питання щодо правової природи практики ЄСПЛ як джерела права та прецедентний характер їх рішень. Виникає питання щодо того, чи національні суди мають право чи зобов'язані враховувати такі рішення під час вирішення конкретних спорів. Відповідно, чи національні суди мають або зобов'язані застосовувати виключно рішення ЄСПЛ, які ухвалені проти України, чи також можуть застосовувати (або враховувати) рішення, прийняті проти інших держав-учасниць Ради Європи.

Це породжує низку питань не лише сутнісного та процедурно процесуального характеру, а й стосуються своєчасності, повноти та якості

офіційних перекладів рішень ЄСПЛ, ухвалених проти України, та можливостей не лише суддів судів України, а й таких суб'єктів муніципального права, як посадові особи місцевого самоврядування, депутати місцевих рад до адекватної інтерпретації та розуміння при застосуванні рішень ЄСПЛ, ухвалених проти України та, особливо, інших держав – учасниць Ради Європи.

Література:

1. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського

суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. ст. 260

2. Блажівська Н. До питання про місце рішень Європейського суду з прав людини у

національній правовій системі. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 4. С. 226–230.

3. Бокоч М. В. Місце і роль рішень Європейського суду з прав людини у системі

джерел конституційного права: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право». Ужгород, 2021. 196 с.

4. Задирака Н., Січко К. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини

як джерел адміністративного процесуального права України. Юридичний вісник. 2014. № 2.

С. 318–323.

5. Ільїна О. В. Рішення Європейського суду з прав людини як джерела кримінального

права України. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. № 2 (27). С. 167–171.

6. Ісмаїлов К. Ю. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на систему

джерел права України. Держава і право. 2011. Вип. 51. С. 75–80.

7. Синицин П. М. Рішення Європейського суду з прав людини як джерело конститу-

ційного права України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 5. С. 19–23.

8. Солоткий С. Рішення Європейського суду з прав людини: місце і роль у правовій

системі України. Український часопис конституційного права. 2018. № 1. С. 40–48.

9. Федик С. Є. Особливості тлумачення юридичних норм щодо прав людини (за

матеріалами практики Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень». Київ, 2002. 20 с.

10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рим, 4.XI .1950.

Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

11. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні

правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. Київ, 2015. 208 с.

12. Демиденко В. Ієрархічна система загальнодержавних джерел муніципального

права України. Філософські та методологічні проблеми права. 2023. № 1 (25). С. 63–70.

13. Муніципальне право України: навч. посіб. / за ред. О. М. Буханевича. Хмельницький

Вид-во ТОВ «Поліграфіст-3», 2019. 440 с.

14. Муніципальне право України: підруч. / І. С. Пирога, Ю. М. Бисага, О. Я. Рогач.

Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 358 с.

15. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)»

від 2 червня 2016 року. Відомості Верховної Ради. 2016. № 28. ст. 532

16. Мірило правовладдя. Коментар. Глосарій. Rule of Law Checklist. Переклад з

англійської Сергія Головатого. Переклад виконано на замовлення Програми USAID. Київ, 2017. 168 с.

17. Договір про Європейський Союз (консолідована версія станом на 1 січня 2005 року).

Zakon Online. Право знати. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/153773___595905

18. Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія станом

на 1 січня 2005 року) . Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017?find=1&text=%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE+%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0#w1_2

19. A new EU Framework to strengthen the Rule of Law . Communication from the

Commission to the European Parliament and the Council. Brussels, 11.3.2014 COM(2014) 158 final. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0158>

20. Рішення Європейського суду з прав людини у Справі «Будівельно-інвестиційна

Група 1» проти України» (Заява № 56903/10). Страсбург, 11 січня 2024 року. Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_j22#Text

21. Рішення Європейського суду з прав людини у Справі «Релігійна громада Свідків

Єгови Тернівського району міста Кривого Рогу проти України» (Заява № 21477/10). Страсбург, 03 вересня 2019 року. Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e81#Text

22. Рішення Європейського суду з прав людини у Справі «Вєренцов проти України»

(Заява № 20372/11). Страсбург, 11 квітня 2013 року. Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text

23. Рішення Європейського суду з прав людини у Справі «Дземюк проти України»

(Заява № 42488/02). Страсбург, 4 вересня 2014 року. Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a51#Text

Список використаних джерел

1. 1. Zakon Ukrainy «Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu
2. z prav liudyny» vid 23 liutoho 2006 roku. [Law of Ukraine «On the execution of decisions and application of the practice of the European Court of Human Rights» from February 23, 2006]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> [in Ukrainian].
3. 2. Blazhivska, N. (2018). Do pytannia pro mistse rishen Yevropeiskoho sudu z prav

4. liudyny u natsionalnii pravovii systemi [To the question of the place of decisions of the European Court of Human Rights in the national legal system]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 4, 226–230 [in Ukrainian].
5. 3. Bokoch, M. V. (2021). Mistse i rol rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u systemi
6. dzherel konstytutsiinoho prava [The place and role of decisions of the European Court of Human Rights in the system of sources of constitutional law]: Candidate's thesis. Uzhhorod [in Ukrainian].
7. 4. Zadyraka, N., & Sichko, K. (2014). Pravova pryroda rishen Yevropeiskoho sudu z prav
8. liudyny yak dzherel administratyvnoho protsesualnoho prava Ukrainy [The legal nature of decisions of the European Court of Human Rights as sources of administrative procedural law of Ukraine]. *Yurydychnyi visnyk*, 2, 318–323 [in Ukrainian].
9. 5. Ilina, O. V. (2019). Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak dzherela
10. kryminalnoho prava Ukrainy [Decisions of the European Court of Human Rights as a source of criminal law of Ukraine]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, 2 (27), 167–171 [in Ukrainian].
11. 6. Ismailov, K. Yu. (2011). Vplyv rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny na systemu
12. dzherel prava Ukrainy [The influence of decisions of the European Court of Human Rights on the system of legal sources of Ukraine]. *Derzhava i pravo*, 51, 75–80 [in Ukrainian].
13. 7. Synytsyn, P. M. (2019). Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak dzherele
14. konstytutsiinoho prava Ukrainy [Decisions of the European Court of Human Rights as a source of constitutional law of Ukraine]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*, 5, 19–23 [in Ukrainian].
15. 8. Solotkyi, S. (2018). Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: mistse i rol u
16. pravovii systemi Ukrainy [Decisions of the European Court of Human Rights: place and role in the legal system of Ukraine]. *Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava*, 1, 40–48 [in Ukrainian].
17. 9. Fedyk, S. Ye. (2002). Osoblyvosti tlumachennia yurydychnykh norm shchodo prav
18. liudyny (za materialamy praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny ta Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy) [Peculiarities of the interpretation of legal norms regarding human rights (based on the practice materials of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of Ukraine)]: Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
19. 10. Konventsia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod. Rym, 4.XI.1950
20. [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Rome, November 4, 1950]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].
21. 11. Fulei, T. I. (2015). Zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny pry zdiisnenni
22. pravosuddia [Application of the practice of the European Court of Human Rights in the administration of justice]. Kyiv [in Ukrainian].
23. 12. Demydenko, V. (2023). Ierarkhichna systema zahalnodержavnykh dzherel munitsypalnoho
24. prava Ukrainy [Hierarchical system of national sources of municipal law of Ukraine]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava*, 1 (25), 63–70 [in Ukrainian].
25. 13. Bukhanevych, O. M. (Eds.). (2019). Munitsypalne pravo Ukrainy [Municipal law of
26. Ukraine]. Khmelnytskyi: Vyd-vo TOV «Polihrafist-3» [in Ukrainian].
27. 14. Pyroha, I. S., Bysaha, Yu. M., & Rohach, O. Ya. (2023). Munitsypalne pravo Ukrainy
28. [Municipal law of Ukraine]. Luts'k: Vezha-Druk [in Ukrainian].
29. 15. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo pravosuddia)»
30. vid 2 chervnia 2016 roku. [Law of Ukraine «On Amendments to the Constitution of Ukraine (Regarding Justice)» dated June 2, 2016]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> [in Ukrainian].
31. 16. Mirylo pravovladdia. Komentar. Hlosarii. (2017). Rule of Law Checklist. (Serhii
32. Golovaty, Trans). Kyiv: USAID [in Ukrainian].
33. 17. Dohovir pro Yevropeiskyi Soiuz (konsolidovana versia stanom na 30 bereznia 2010 roku)
34. [Treaty on European Union (consolidated version as of March 30, 2010)]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text [in Ukrainian].
35. 18. Dohovir pro zasnuvannia Yevropeiskoi Spilnoty (konsolidovana versia stanom na

36. 1 січня 2005 року) [Treaty establishing the European Community (consolidated version as of January 1, 2005)]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017?find=1&text=%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE+%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0#w1_2 [in Ukrainian].
37. 19. A new EU Framework to strengthen the Rule of Law. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council . Brussels, 11.3.2014 COM(2014) 158 final. (n.d.). EUR-Lex. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0158>
39. 20. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u Spravi «Budivselno- investytsiina Hrupa 1» proty Ukrainy» (Zaiava № 56903/10). Strasburh, 11 sichnia 2024 roku [Decision of the European Court of Human Rights in the Case «Construction and Investment Group 1» v. Ukraine» (Application No. 56903/10). Strasbourg, January 11, 2024] (n.d.). zakon. rada.gov.ua. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_j22#Text [in Ukrainian].
41. 21. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u Spravi «Relihiina hromada Svidkiv Yehovy Ternivskoho raionu mista Kryvoho Rohu proty Ukrainy» (Zaiava № 21477/10). Strasburh, 03 veresnia 2019 roku [Decision of the European Court of Human Rights in the Case «Religious community of Jehovah's Witnesses of the Terniv district of the city of Kryvyi Rih against Ukraine» (Application No. 21477/10). Strasbourg, September 3, 2019]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua.
43. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e81#Text [in Ukrainian].
44. 22. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u Spravi «Vierentsov proty Ukrainy» (Zaiava № 20372/11). Strasburh, 11 kvitnia 2013 roku [Decision of the European Court of Human Rights in the Case «Verentsov v. Ukraine» (Application No. 20372/11). Strasbourg, April 11, 2013]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text [in Ukrainian].
46. 23. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u Spravi «Vierentsov proty Ukrainy» (Zaiava № 20372/11). Strasburh, 11 kvitnia 2013 roku [Decision of the European Court of Human Rights in the case «Dzemyuk v. Ukraine» (Application No. 42488/02). Strasbourg, September 4, 2014.]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a51#Text [in Ukrainian].

Файли матеріалу

Оригінальний файл автора